

Necmettin ÇALIŞKAN (*)

NÜZUL SIRASINA GÖRE YENİ BİR TEFSİR: ABDURRAHMAN HASAN HABENNEKE EL-MEYDÂNÎ VE *MEÂRİCÜ'T-TEFEKKÜR* (**)

öz

Bu makalenin konusu, çağdaş bir yaklaşım olarak kronolojik/ nüzul sırasına göre tefsir telif eden Abdurrahman Hasan Habenneke el-Meydânî'nin hayatı, ilmî kişiliği, eserleri ve *Meâricü't-Tefekkür* ve *Dekâiku't-Tedebbür* isimli tefsiridir. Makalede el-Meydânî'nin hayatı genel hatlarıyla ele alınmış, telif ettiği 49 eserine ilişkin bilgi verilmiş ve ilmî kişiliği anlatılmıştır. Özgün bir yaklaşım olarak telif ettiği nüzul sırasına göre tefsiri, *Meâricü't-Tefekkür* ve *Dekâiku't-Tedebbür*'ün tanıtımı yapılmış ve tefsir yaklaşımı hakkında bilgi verilmiştir. Adı geçen tefsirin, tefsir alanındaki yeri ve önemine ilişkin değerlendirme yapılmış ve bu alanda telif edilmiş olan diğer eserler zikredilerek tefsirin önemi ve alana katkısına ilişkin bilgi verilmiştir.

anahtar kelimeler

Kronolojik tefsir, tematik tefsir, çağdaş bilimin verileriyle tefsir, kırk ilke.

abstract

A New Holy Quran's Commentery in Chronological Lines: Abdurrahman Hasan Habenneke el-Meydânî ve Meâricü't-Tefekkür

The subject of this article is about the life of Abdurrahman Hasan Habenneke el-Meydânî who compiles the holy quran's commentery in its chronological lines as a modern approach, his scientific personality, his works, and one of his holy quran's commentery which is called *Meâricü't-Tefekkür ve Dekâiku't-Tedebbür*. In the article, the life of el-Meydânî is been mentioned generally, some information is been given about his 49 compiles and his scientific personality. His uniç commentery which has been compiled by chronological order *Meâricü't Tefekkür ve Dekâiku't-Tedebbür* is been announced and some informations is been given about his approach of his commentery. The commentery's place and importance in commentery fields has been explained and the other commentaries has been mentioned to give the information about this commentery's impotance and its comtribution to the field.

keywords

Chronological commentery, commentery with essential points, commentery with contemporary science, forty principles.

Giriş

Kur'an-ı Kerîm, Allah'ın kullarına vahiy yoluyla hitap ettiği bir kitaptır. Nübüvvet asrında gerçekleşen bu son vahiy, başlangıçtan günümüze kadar muhatapları tarafından sürekli anlaşılmaya ve yorumlanmaya çalışılmıştır. Tarihin akışında süreklilik arz eden bu yoğun anlama ve açıklama çaba ve uğraşları, Kur'an'ın mesajını doğru anlamaya yöneliktir. Bu çaba her dönemde tarihin ve ortamın şartlarına göre değişkenlik göstermekle birlikte, genelde birbirine yakın yöntemlerle gerçekleşmiş, ancak yeni yaklaşımlar, yorumlar ve çalışmalar da ortaya konulmuştur.

İndiriliş gayesi insanın problemlerine ışık tutmak ve onları vahyin doğru yoluna iletmek olan Kur'an-ı Kerîm'in içeriğindeki konular, başlıklar halinde veya konularına göre tertip edilmemiştir. Muhataplarının ihtiyacına göre, değişik zaman ve mekânlarda nâzil olan âyetlerin dizilişinde kronolojik nüzul sırası da göz önüne alınmamıştır.

Geçen asırlarda Kur'an-ı Kerîm'i anlama ve açıklama çabasında olan müfessirler, mushaf tertip sırasına göre yorumlayarak, Fâtîha sûresinden başlayıp Nâs sûresiyle biten tefsirler telif etmişlerdir. Tefsir tarihinde nüzul sırasına göre kronolojik tefsir faaliyetleri ise yakın dönemde gerçekleşmiştir.

Bu makalede, nüzul sırasına göre yapılmış tefsirlerden birini telif etmiş olan Abdurrahman Hasan Habenneke el-Meydânî'nin hayatı ve eseri hakkında bilgi verilecektir.

1. Abdurrahman Hasan Habenneke el-Meydânî'nin Hayatı

Abdurrahman bin Hasan bin Merzûk bin Urabî bin Ğuneym Habenneke¹ el-Meydânî, adından ve künyesinden anlaşılacağı üzere Şam (Dimeşk) şehrinin el-Meydan mahallesindendir. 1927 yılında² babasının Suriye devrimi nedeniyle, Ürdün'de mülteci olarak bulunduğu bir dönemde, Şam'ın Meydan mahallesinde, yedisi erkek, beşi kız, on iki çocuklu bir ailenin en büyüğü olarak doğdu.

el-Meydânî, babasının hayatını anlattığı eserinde, ailesinin daha önce Ürdün ve Hama gibi farklı şehirlerde yaşadığını, daha sonra Şam'a yerleştiğini zikretmektedir.³

el-Meydânî, dedesi Merzûk'un evinde büyüdü. O zamanki sosyal hayatın gereğine uygun olarak, on beş gibi çok erken yaşta evlenen babasının etkisiyle, büyük bir âlim olan dedesinin himayesinde yetişti. Dedesi hayvan besiciliği, yün, süt ve süt ürünleri üretimi yaparak elde ettiği gelirle ailesinin geçimini sağlamaktaydı.

O dönem Suriye'de iktidarda bulunan Baas Partisi'nin etkinliği yüksek olup, ülkenin içinde bulunduğu siyasi şartlar ağırdı. Bu durum el-Meydânî gibi âlimlerin hareketlerini baskı altına almaktaydı. 1966 yılında, ailesinin mal varlığına el konulmuş, el-Meydânî'nin babası hakkında da idam kararı verilmiş ve ders vermekten de men edilmişti. İdam kararı her ne kadar sadece babası hakkında verilmiş olsa da, ailesi, kararın tüm aile fertlerini kapsadığına inanmaktaydı. Bunun üzerine kendisi, babasından sonra aile meclisi kararı ile ilim bayrağını devam ettirecek kişi olarak belirlendi. Bu nedenle babasının önerisiyle, ülkesinde hareket kabiliyeti kalmadığından, bu amacı gerçekleştirmek ve çalışmalarına devam etmek üzere, güvenli olduğu düşüncesiyle memleketini terk ederek Lübnan'a yerleşti.

Babası, mütefekkir ve eylem adamı Hasan Habenneke el-Meydânî'dir. Babasının hayatı ile ilgili en güvenilir kaynak, bizzat müellifimiz tarafından yazılmış olan otobiyografi mahiyetindeki *el-Vâlidu'd-Dâiyetu'l-Murabbî eş-Şeyh Hasan Habenneke el-Meydânî Kıssatü Âlimin Mücâhidin Hakîmin Şucân* isimli eseridir. Eserinde babasının hayatı boyunca karşılaştığı zorluklar, yaptığı mücadeleler, o yıllarda ülkede devam eden Fransız işgaline karşı direnişi ve halkı örgütlemeye üstlendiği rol ile eğitim hayatı, öğrencileri ve eğitim metodu hakkında kapsamlı bilgiler vermiştir. Âlimimizin babası sosyal faaliyetlerindeki yoğunluğu nedeniyle fazla eser kaleme alamamıştır. el-Meydânî babasının tahkik yaptığı eserin önsözünde de babasının hayatı ve mücadelesi hakkında bilgi vermektedir.⁴

el-Meydânî'nin babası, devrin ünlü âlimlerinden mantık, kelâm, felsefe, belâğat ve edebiyat gibi ilimlerin yanı sıra, fıkıh ve fıkıh usûlü başta olmak üzere dinî ilimler tahsil etti ve öğrenciliği sırasında hoca yardımcılığı yaptı. Önceleri ciltleme işinde, daha sonra öğretmenlik ve okul müdürlüğü görevlerinde bulundu.

el-Meydânî'nin babası Hasan Habenneke, büyük bir ilim insanı olup katı ve sert mizaçlı olmasıyla bilinir. O, öğrenci yetiştirme faaliyetleri içinde yoğunlaşmış ve kullandığı metotlarla örnek olmuştur. Öğrenci yetiştirme tekniğinde kullandığı metotla, öğrencilerine her an her şeye hazır olmaları gerektiğini öğretmiştir.

Buna örnek olarak şu olay anlatılmaktadır: Cuma günleri hutbe vermeye hazırlanan öğrencilerinin içinden kimin minbere çıkacağını önceden bildirmeden, hepsinin hazırlıklı olmalarını sağlar, ezan okunduktan sonra ansızın işaret ettiği öğrenciyi hutbeye çıkarırdı.

Annesi, İbrahim Sûdan'ın kızı Şam hanımfendisi olarak ün yapmış bir şahsiyet olan Nazmiye Hanım'dır. Asil Meydan mahalleli bir aileden olup on iki yaşında evlenmiştir. Takva ve yüksek ahlak sahibi bir kimse olarak bilinen Nazmiye Hanım öğrencilere sahip çıkmasıyla şöhret bulduğundan kendisine "ilim talebelerinin anası" anlamında (ام طلبة العلم) denilmekteydi. Evlerine sürekli öğrenciler gelir, onlara yemek yedirir, çamaşırlarını yıkar, elbiselerinin yırtık ve söküğünü diker ve diğer hizmetlerini görürdü.

el-Meydânî, ilk hanımı Mükerrrem Zebâd ile 1956 yılında evlenmiş, Şam (Dimeşk)'in Meydan semtindedir. Hakkında fazla bilgiye sahip olmadığımız, kalp hastası olan Mükerrrem Hanım, evlilikten 20 yıl sonra 1976 yılında vefat etmiştir.

el-Meydânî'nin diğer hanımı Suriyeli Âide Râğıb el-Cerrâh el-Hallâk'tır. Onunla 1967 yılında evlenmiş, evlilikten altı ay gibi kısa bir süre sonra, önce Suudi Arabistan'ın başkenti Riyad'a, 2,5 yıl sonra da Mekke'ye yerleşmişlerdir.

Psikolog el-Cerrâh, Suudi Arabistan'da bulunduğu ilk yıllarda, kız fakültelerinde eğitimcilere psikoloji ve pedagojik formasyon dersleri vermekteydi. Mekke'ye yerleşince kocasından aldığı eğitimle, Ümmü'l-Kurâ Üniversitesinde "Fikrî Mücadele" ve "İslam Kültürü" gibi derslerin hocalığını üstlendi ve otuz yıl öğretim üyesi olarak görev yaptı. Eşi hakkında *Abdurrahman Hasan Habenneke el-Meydânî: el-Âlim, el-Mütefekkir, el-Müfessir: Zevcî Kemâ Ariftühû* isimli bir eser telif etmiştir.⁵ İlim insanlarının öğrencileri ve çocuklarının kendileri hakkında eser telifi bilinen ve yaygın bir durum olmasına rağmen, eşlerin birbirlerinin biyografisi hakkında eser kaleme almaları az rastlanan bir durumdur. Bu da yazarın önemini ortaya koymaktadır.

Âide Rağıb Hanım, eşi Abdurrahman Hasan Habenneke el-Meydânî ile birlikte 1997 yılında emekli olduktan sonra, eşinden iki yıl önce 2002 yılında kanser hastalığından Mekke'de vefat etmiştir.

el-Meydânî, 2002 yılında eşinin vefatından sonra sağlık problemleri artarak hareket kabiliyetini sınırladığından, aktif olarak yürütmekte olduğu resmi görevlerini bırakmış, bütün vaktini ve gücünü Kur'an-ı Kerim okuma ve tefsir telifine ayırmıştır.⁶

Kendisini hiçbir mezhebe bağlı kabul etmeyen el-Meydânî, selefi bir düşünceye sahiptir.⁷

2003 yılı sonunda Suriye’de bulunan kardeşleri ve diğer akrabalarının ısrarlı davetleri sonucu ziyaret amacıyla Şam’a gitmiş ve bu arada muzdarip olduğu kanser hastalığı tüm vücudunu sarmış ve dokuz ay Şam/Dimeşk’da kaldıktan sonra 11 Ağustos 2004 tarihinde vefat etmiştir. Uzun yıllar Suudi Arabistan’da bulunmuş olan el-Meydânî, doğduğu topraklarda vefat etmiş ve Şam’ın Meydan semtindeki Cûra kabristanına defnedilmiştir.⁸

2. Eserleri ve İlmî Kişiliği

Bilim dünyasını ve İslam ümmetini tevhide, doğru akideye, İslam dışı ideoloji ve inançlara karşı uyanık olmaya çağırmış olan el-Meydânî, eserlerini de bu alanlara yoğunlaştırmıştır. Bu amacına hizmet etmek amacıyla, inanç ve azimle çalışarak, hayatı boyunca öğretmen, radyo programcısı, okul müdürü, üniversite öğretim üyesi olarak mücadele etmiştir.

Aktivist, yazar, eğitimci, davetçi, radyo programcısı, sivil toplum örgütü gönüllüsü, psikolog, filozof, edebiyatçı ve şâir kişiliği ön planda olan, sosyal faaliyetler yönüyle de tanınmış olan el-Meydânî’nin eserlerinde Fransız işgalinin, sıkıntıların, hapis ve sürgünlerin, İslam dünyasını tehdit eden başta milliyetçilik olmak üzere, çeşitli ideolojik akımlar ve inançların ve bunlara karşı mücadele ve direnişin etkileri görülmektedir.

Aile olarak ilim yolunda çalışan, okuyan ve üreten insanlar olarak tanınmışlardır.

Çeşitli alanlarda telif ettiği değişik boyut ve hacimde kırk dokuz eser⁹ bırakmış olan¹⁰ el-Meydânî, Müslüman kültür ve medeniyetinin gelişmesine büyük katkı sağlamıştır. Eserlerini beş kategoriye ayıran el-Meydânî, bunları şu şekilde sıralamaktadır:

1. İslam Yolunda Serisi,
2. Kur’an İlimleri Serisi,
3. Kültür ve Sanat Serisi,
4. İslam Düşmanları Serisi,
5. Çeşitli Konulardaki Eserler.

Ancak biz müellifin eserlerini incelediğimizde mevcut sınıflandırmanın, eserlerin ilk tasnifinde yapıldığı, okuyucuların daha iyi yararlanması açısından yeni bir tasnife ihtiyaç olduğunu hissederek eserlerini yeniden gruplara ayırdık.¹¹

Tefsiri dışında yazmış olduğu eserlerinde iman, tevhit, komünizm, kapitalizm, yahudilik, siyonizm, misyonerlik, peygamberler tarihi, bazı âyetlerin günde yorumu, ibadetlerin pratik uygulanması ve ibadet felsefesi gibi alanlarda yoğunlaşmıştır.

3. Abdurrahman Hasan Habenneke el-Meydânî'nin Nüzul Sırasına Göre Tefsiri: *Meâricü't-Tefekkür*

Tefsir geleneğinde ilk asırlardan itibaren izlenen metot, tefsirin mushaf tertibi-ne göre Fatiha sûresiyle başlayıp Nâs sûresiyle biten tefsirler şeklinde olmuştur.

Çağdaş dönem müfessirleri ise Kur'an'ı anlama çabalarında değişik yaklaşımlar benimseyerek, tefsir alanına katkı sunmaya çalışmışlardır. Bunlar arasında ilgi çeken yaklaşımlar şunlardır:

a. Konulu Tefsir: Bu yöntemle Kur'an'daki bir konu ile ilgili tüm âyetler ortaya çıkarılarak, konunun bir bütünlük içinde anlaşılması amaçlanır.

b. Bilimsel Tefsir: Kur'an'da yer alan konuların bilimsel verilerle desteklenerek yorumlanması hedeflenir.

c. Kronolojik Tefsir: Nüzul sırasına göre Kur'an'ın tarihsel bağlamından koparılmadan ve tedricilik esasına uygun şekilde anlaşılması ve yorumlanması öngörülür. Kur'an'ı anlama çabaları arasında, Kur'an'ın indiği sosyal ortam çerçevesinde değerlendirebilmek için iniş sırasına göre kronolojik tefsir yaklaşımı son dönem tefsir çalışmalarında benimsenen bir metod olmuştur.

Tarih boyunca İslam kültür birikiminde bilinmeyen bir yöntem olarak, Kur'an'ın kronolojik tefsiri 19. yüzyıl başlarında oryantalistlerin bu konuyu gündeme getirmeleriyle başlamıştır. Kur'an'ın, Hz. Muhammed (a.s.)'in zihninin bir ürünü olduğunu iddia eden müsteşrikler, onu kronolojik olarak okuyarak Hz. Muhammed (a.s.)'i ve zihin dünyasını anlamaya ve yorumlamaya çalışmışlardır. Oryantalistlerin ortaya attığı Kur'an'ı kronolojik okuma meselesi Hindistan'da ve çağdaş Mısır âlimleri arasında revaç bulmuş, bazı âlimler bu alanda çalışmalar yapmıştır.

Kur'an'ın nüzul sırasına göre anlaşılıp açıklanmasında görülen bir çaba da, Kur'an meâlleri alanında göze çarpmaktadır. Türkçe meâl hazırlayan bazı bilim insanları nüzul sırasına göre meâl hazırlamışlardır.¹²

4. Meâricü't-Tefekkür'ün Tefsir Alanındaki Yeri ve Önemi

Kur'an'ın kronolojik tertibine/nüzul sırasına göre anlama çabası, geçen asırlarda olmayan, son dönem âlimlerinin üzerinde yoğunlaştığı bir yaklaşımdır. Nüzul sırasına göre yazılmış tefsir eserleri şunlardır:

1. M. İzzet Derveze'nin (v. 1984) dilimize çevirisi yapılmış olan *et-Tefsiru'l-Hadîs / Nüzul Sırasına Göre Kur'an Tefsiri* isimli çalışması,¹³
2. Abdulkadir Molla Huvays'in (v. 1978) *Beyânü'l-Meânî* isimli tefsiri,¹⁴
3. Muhammed Âbid el-Câbirî'nin (v. 2010) *Fehmu'l-Kur'ân et-Tefsîru'l-Vâdih Hasbe Tertîbi'n-Nuzûl* isimli tefsiri,¹⁵

4. Dilimizde de merhum Prof. Dr. M. Zeki Duman'ın (v. 2013) telif ettiği *Beyânu'l-Hak Kur'ân-ı Kerîm'in Nüzul Sırasına Göre Tefsiri*,¹⁶
5. Suriyeli âlim ve mütefekkir Abdurrahman Hasan Habenneke el-Meydânî'nin (v. 2004) *Meâricü't-Tefekkür ve Dekâiku't-Tedebbür Tefsîrun Tedebburiyyun li'l-Kur'ân'il-Kerîmi bi Hasebi Tertibi'n-Nuzûli Vıfka Menheci*, isimli eseri¹⁷ bu alanda telif edilmiş eserlerdir.

el-Meydânî'nin, değişik alanlarda elde ettiği bilgi birikiminin yansıması olan *Meâricü't-Tefekkür ve Dekâiku't-Tedebbür* isimli tefsiri on beş ciltten oluşmaktadır. Tefsir, Mekkî sûrelerle sınırlı kalmış ve Medenî sûreleri içermemektedir.

Abdurrahman Hasan Habenneke el-Meydânî'nin *Meâricü't-Tefekkür* tefsirinin özgün yanlarından birisi, tefsiri telif etmeden önce, münevver insana yönelik, Kur'an'ı anlama yöntemi üzerine yazdığı kırk temel ilkenin¹⁸ uygulama alanı olmasıdır.

O, çok önceden tasarladığı bu özgün tefsir yazımı yaklaşımı için metodik ön çalışmalar yapmıştır. Bunların başında *Kavâidü't-Tedebbür'il-Emseli li Kitâbillâh Azze ve Celle* (قواعد التدبر الامثل لكتاب الله عز وجل) isimli eseri gelmektedir.¹⁹ Eserde, kaynaklarda yer alan tefsir usûlü alanında yazılmış bilgileri yapılandırarak düzenli bilgi halinde ve kurallar dizisi şeklinde bir çalışma ortaya koymuştur.²⁰

Alanında örneği bulunmayan bir çalışma olan, Kur'an'ı anlama çabasında olan münevver insana yönelik telif ettiği, bu alanda önemli yere sahip olan ve tefsirinin önsözü kabul ettiği "Kur'an'ı Anlamada Kırk Kural" olarak tanımladığı eseri alanında tek örnektir.²¹

Müellifin müstakil eserler halinde telif ettiği Furkan, Ra'd ve Nuh sûrelerinin tefsiri gibi bazı eserleri de tefsirine kaynaklık etmiştir.

el-Meydânî'nin *Meâricü't-Tefekkür ve Dekâiku't-Tedebbür* isimli tefsiri çağdaş dönemde telif edildiğinden, güncel konulara yaklaşımı klasik tefsir eserlerinden farklıdır. el-Meydânî'nin ilmî birikiminin zirveye ulaştığı dönemde telif edilmiş ve kapsamlı bilgiler içermektedir. Eserin modern çağın insanıyla aynı problemlere muhatap olan bir âlim tarafından nüzul sırasına göre tefsir yaklaşımıyla ve Arap diliyle yazılmış olması önemli bir husus olarak ortaya çıkmakta ve konulara çağdaş yaklaşımlar sergilemektedir.

el-Meydânî'nin tefsirini Kur'an'ı anlama ve yorumlama metodu açısından ele aldığımızda, tefsir yazımının temel yaklaşımında diğer tefsirlerden farklı olarak şu yönlerini zikretmek mümkündür:

- a. Tefsir, kronolojik tertibine/nüzul sırasına göre telif edilmiştir. Bu eserin en özgün yanıdır.

- b. Eser, tematik tefsir (konulu tefsir) özelliğine de sahiptir. el-Meydânî tematik tefsirde konuları şu açılardan ele almaktadır:
- Sûrenin ana konusunu vermektedir.
 - Kırâatları zikrederek farklı anlamları ortaya çıkarmaktadır.
 - Sûrenin faziletine dair rivayetleri sıralamaktadır.
 - Peygamberlerin hayatını incelerken o peygamberle ilgili Kur'an'da geçen tüm âyetleri toplayarak konuya bütüncül yaklaşmaktadır.
 - Güncel değerler tespit etmiştir.
- c. Çağdaş bilimin verilerinden yararlanarak âyetleri analiz etmekte, bu yorumlarında ihtisas alanı olmayan konulara dalmaktan çekinmemektedir.

el-Meydânî tefsir metodunda Kur'an'ı Kur'an'la tefsir etme, önem verdiği bir husustur. O, Kur'an'ın bütünlüğü çerçevesinde konulara yaklaşarak herhangi bir konuda ilgili tüm âyetleri sıralamaktadır. Aynı şekilde bir kelimenin anlamını izah ederken, anlamı başka âyetlere dayandırmaya ve onlarla delillendirmeye gayret etmektedir.

Ayrıca sünnet, sahâbî ve tâbîi sözlerinden de yararlanarak âyetleri yorumlamaktadır.

el-Meydânî tefsirinde daha önce telif ettiği, çeşitli alanlardaki diğer eserlerine atıfta bulunarak eserlerini tefsirine kaynak olarak kullanmıştır.

Kur'an tefsirinde tarihsel bağlamdan kopmamaya özen gösteren müellif, esbâb-ı nüzul rivayetlerinden yararlanarak, Kur'an'ı anlama kuralları arasında saydığı "nüzul sebebini bilme"yi zorunlu görmekte ve değerlendirmelerini bu bilgiler ışığında yapmaktadır. Bununla birlikte tefsirinde yoğun şekilde nüzul sebebine ilişkin rivayetler yer almaz.

Tefsirinde İsrâîlî kaynaklardan gelen bilgilere yer veren el-Meydânî, bazen İslam kaynaklarıyla mukayese edip tenkit ederek, bazen de tenkide tabi tutmadan bu bilgilere yer vermektedir.

Kur'an'ı kendi rey ve görüşleriyle de tefsir eden el-Meydânî, bu konuda büyük bir cesaret ve özgüvene sahiptir. Çağdaş konulara ve bilimsel alanlara derinlemesine giren müellif, hemen her konuda yorumlar yapmaktadır.

Yeni bir tefsir yaklaşımı olarak nüzul sırasına göre tefsir yaklaşımı, alanında özgün bir çalışmadır. Günümüzde bu konuda çalışma yapacak araştırmacılara kaynak niteliğindedir.

Sonuç

Abdurrahman Hasan Habenneke el-Meydânî, yakın dönemde yaşamış, Kur'an'ı nüzul sırasına göre tefsir etmiş ve bu alanda açılan çığırı ileriye taşıyarak tefsir

alanına önemli bir katkı sağlamıştır. İlim dünyasına kırk dokuz eseriyle katkı veren el-Meydânî'nin eserleri birçok baskı yapmış, güncel konu ve meselelere günümüz şartlarında akılcı ve kabul edilebilir yorumlar getirerek ilim dünyasının yerini almıştır.

Çeşitli konularda eser telif etmiş olan el-Meydânî'nin temel düşüncesi, ümmetin birliği, dirliği ve kurtuluşudur. Tefsiri dışında yazmış olduğu eserlerinde, iman, tevhit, kominizm, kapitalizm, yahudilik, siyonizm, misyonerlik, peygamberler tarihi, bazı âyetlerin güncel yorumu, ibadetlerin pratik uygulanması ve ibadet felsefesi gibi alanlarda yoğunlaşmıştır.

İnsanlara hidâyet rehberi olarak gönderilen Kur'an-ı Kerîm'i anlama ve yorumlama gayreti, Hz. Peygamber'den beri ilim dünyasında sürekli var olan bir çaba olmuştur. Asırlardır süregelen Kur'an'ı anlama ve yorumlama üzerine yapılan bu gayretler sonucu çeşitli yöntem ve yaklaşımlar ortaya çıkmıştır.

Bu çalışmalara ilave olarak, örneği az bulunan Kur'an'ın kronolojik/nüzul sırasına göre tefsir edilmesi, yeni bir yaklaşım ve orijinal bir yöntem olarak son dönemde ortaya çıkan bir yaklaşımdır.

el-Meydânî'nin *Meâricü't-Tefekkür ve Dekâiku't-Tedebbür* isimli tefsiri, kronolojik/nüzul tertip sırasına göre yapılan orijinal bir tefsir olarak Kur'an ilimlerine ve ilim dünyasına bir katkı olmuştur. Eser, Mekkî sûrelerle sınırlı olup, Medenî sûreleri ihtiva etmeyen yarım kalmış bir çalışmadır.

Meâricü't-Tefekkür tefsiri şu yaklaşımları içermektedir:

- a. Kronolojik/nüzul sırasına göre tefsir,
- b. Tematik tefsir,
- c. Çağdaş bilimin verilerine dayalı yorum yaklaşımı ile tefsir.

Abdurrahman Hasan Habenneke el-Meydânî, çağdaş dönemde yaşamış, Kur'an'ı nüzul sırasına göre tefsir etmiş ve bu alanda M. İzzet Derveze tarafından açılan çağırısı daha ileriye taşıyarak, tefsir ilmine büyük bir katkı sağlamıştır. Eserleri geniş halk kitleleri tarafından kabul görerek birçok baskı yapmış, güncel konu ve meselelere günümüz şartlarında akılcı ve kabul edilebilir yorumlar getirerek ilim dünyasında yerini almıştır.

Bütün telif eserler gibi el-Meydânî'nin eserleri eleştirilere açık yönleri olmakla beraber, ilim dünyasına kazandırdığı yeni yaklaşım ve yorumlarla yararlı bir külliyyattır. Açtığı bu çağırısı yeni bilim insanları tarafından örnek alınarak takip edilecek ve bu metod yeni eser ve tefsir yazımına katkı sağlayacaktır.

Notlar

(*) Dr.

(**) Bu makale, *Abdurrahman Hasan Habenneke el-Meydânî ve Tefsiri* isimli yayımlanmamış doktora tezimizden alınmıştır.

- 1 “Habenneke” Habekehu (habbeke) kelimesinin bedevilerce tahrif edilmiş halidir. Özgüveni olmak ve savaşta düşmanla karşılaşmayı sevmek; bağlamak; hüküm vermek ve belgelendirmek” anlamlarındadır.
- 2 Aslında 1926 yılında doğmuş olup, hicrî takvimde yaşanan ay farklılığı nedeniyle 1927 olarak kayıtlara geçmiştir.
- 3 Abdurrahman Hasan Habenneke el-Meydânî, *el-Vâlidü'd-Dâiyetü'l Murabbî eş-Şeyh Hasan Habenneke el-Meydânî Kısasatü Âlimin Mücâhidin Hâkimin Şucâin*, Dâru'l-Beşîr, Cidde 2002, s. 35.
- 4 eş-Şeyh Şerefuddîn Yahya Bin Nuriddîn Musa el-Amritî, *Nihâyetü't –Tedrîb fî Nazmi Gâyeti't-Takrîb Tahkik eş-Şeyh Hasan Habenneke el-Meydânî*, 184 sahife, Dâru'l-Beşâiru'l-İslâmiyye, Mekke 2001.
- 5 Âide Râgıb el-Cerrâh, *Abdurrahman Habenneke el-Meydânî el-Âlim el-Müfekkîr el-Müfessir Zevcî Kemâ Ariftuhu*, Dâru'l-Kalem, Dimeşk 2001.
- 6 Mecdi Mekki, “Lemehâtün min Kitâb-ı Meârici't-Tefekkür ve Dekâiku't-Tedebbür Allâme Abdurrahman Habenneke el-Meydânî”, yayımlanmamış makale, 1424 h. s.2.
- 7 A.g.e, s.3.
- 8 Hasan Habenneke el-Meydânî maddesi, DİA Ansiklopedisi, XVI, 322.
- 9 Bu konuda el-Meydânî hakkında yapılan çalışmalarda eserleri hakkında farklı sayılar ortaya konmuştur. Araştırmacılar, ulaşabildikleri kadar eser zikretmişlerdir. En yüksek eser sayısına bizim ulaştığımızı belirtmekte yarar görüyoruz.
- 10 Krş. Nadi Hasan Ali Sabrâ, *Menhecü Abdurrahman Habenneke el-Meydânî fî't-Tefsîr Külliyyetü'd-Dirâsâti'l-Ulyâ el-Câmiatü'l-Ürdüniyye*, basılmamış yüksek lisans tezi, Ürdün 2006, s. 17.
- 11 Bkz. Abdurrahman Hasan Habenneke el-Meydânî ve Tefsiri isimli yayımlanmamış doktora tezimiz, Ankara 2013, s.84-88.
- 12 Bunlara örnek olarak şunları zikredebiliriz. Bkz. Mustafa İslamoğlu, *Nüzul Sirasına Göre Hayat Kitabı Kur'an Gereğçeli Meâl-Tefsir*, Düşün Yayıncılık, İstanbul, 2012; R. İhsan Eliaçık, *Nüzul Sirasına Göre Yaşayan Kur'an Türkçe Meâl/Tefsir*, İnşa yayınları, 1048 sahife, İstanbul 2011; Yaşar Nuri Öztürk, *Kur'an-ı Kerim Meâli (İniş Sıralı)*, Yeni Boyut Yayınları, 596 sahife, İstanbul 2012.
- 13 Muhammed İzzet Derveze, *et-Tefsiru'l-Hadis/Nüzul Sirasına Göre Kur'an Tefsiri*, Çev. Komisyon, 7 cilt, Ekin Yayınları, İstanbul 1998, 2.baskı.
- 14 Literatür taraması sonucu bu eserin bilgisine dijital ortamda ulaştık. Künyesi şöyle: Abdulkadir Molla Huveys, *Beyânü'l-Meânî*, Matbaatü't-Terakki, 2600 sahife, Şam 1963.
- 15 M. Abid el-Câbirî, *Fehmü'l-Kur'an'il-Hakim: et-Tefsîru'l-Vâdih Hasebe Tertibi'n-Nüzul*, Merkezü Dirâsâti'l-Vahdeti'l-Arabiyye, Beyrut 2009.
- 16 M. Zeki Duman, *Beyânü'l-Hak Kur'an-ı Kerim'in Nüzul Sirasına Göre Tefsiri*, Fecr Yayınları, 3 cilt, Ankara 2008, 2. Baskı.
- 17 Abdurrahman Hasan Habenneke el-Meydânî, *Meârici't-Tefekkür ve Dekâiku't-Tedebbür Tefsîrun Tedebburiyyun li'l-Kur'an'il-Kerîmi bi Hasebi Tertibi'n-Nuzûli Vifka Menheci Kitâbi“Kavâidü't-Tedebbürü'l-Emseli li Kitâbillâhi Azze ve Celle”*, Dâru'l-Kalem, 15 cilt, Şam 2000.
- 18 Bkz. Harun Abacı, “Kavâidü't-Tedebbürü'l-Emsel li-Kitâbillâh/Kur'an-ı Kerim'i Tefekkür Etmenin Kuralları”, makale, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: XIII, Sayı: 23 (2011/1), s. 321-332.
- 19 Abdurrahman Hasan Habenneke el-Meydânî, *Kavâidü't-Tedebbürü'l-Emsel li Kitâbillâhi azze ve celle*, Dâru'l Kalem, Şam 2009, 4. Baskı.

- 20 Krş. el-Cerrâh, *Zevcî Kemâ Ariftûhu*, s. 97.
- 21 el-Meydânî'nin tercüme aşamasında olduğu bilgisine ulaştığımız adı geçen eserini çok önemseyişimizi ve bu çalışmanın Kur'an'ı anlama çabası açısından bilim dünyasına büyük katkı olacağı kanaatinde olduğumuzu belirtmek isteriz.

Kaynaklar

- Abacı, Harun, "Kavâidü't-Tedebbürü'l-Emsel li-Kitâbillâh/Kur'ân-ı Kerim'i Tefekkür Etmenin Kuralları", Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: XIII, Sayı: 23 (2011/1), s. 321-332.
- el-Amritî, eş-Şeyh Şerefuddîn Yahya Bin Nuriddîn Musa el-Amritî, *Nihâyetü't –Tedrîb fî Nazmi Gâyeti't-Takrîb*, Tahkik: eş-Şeyh Hasan Habenneke el-Meydânî, Dâru'l-Beşâiru'l-İslâmiye, Mekke 2001.
- el-Cerrâh, Âide Râğib, *Abdurrahman Habenneke el-Meydânî el-Alim el-Müfekkîr el-Müfessîr Zevcî Kemâ Ariftûhu*, Dâru'l-Kalem, Dimeşk 2001.
- Çalışkan, Necmettin, *Abdurrahman Hasan Habenneke el-Meydânî ve Tefsiri*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Danışman: Prof. Dr. Ahmet Nedim SERİNSU, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2013.
- Derveze, M. İzzet, (v. 1984) *et-Tefsiru'l-Hadîs/Nüzul Sırasına Göre Kur'an Tefsiri*, Çevirenler: Şaban Karataş, Ahmet Çelen, Mehmet Çelen, Ekrem Demir, Ali Arslan, Muharrem Önder, Vahdettin İnce, Mustafa Altınkaya, Mehmet Baydaş, Ramazan Yıldırım, Ekin Yayınları, İstanbul 1998, 2. Baskı.
- Duman, M. Zeki, *Beyânü'l-Hak Kur'an-ı Kerim'in Nüzul Sırasına Göre Tefsiri*, Fecr Yayınları, Ankara 2008, 2. Baskı.
- Eliaçık, R. İhsan, *Nüzul Sırasına Göre Yaşayan Kur'an Türkçe Meâl/Tefsir*, İnşa Yayınları, İstanbul 2011.
- Güven, Şahin, *Konulu Tefsir Metodu*, Düşün Yayıncılık, İstanbul 2012.
- İslamoğlu, Mustafa, *Nüzul Sırasına Göre Hayat Kitabı Kur'an Gerekçeli Meal-Tefsir*, Düşün Yayıncılık, İstanbul 2012.
- Molla Huveys, Abdülkadir, *Beyânü'l-Meânî*, Matbaatü't-Terakkî, Şam 1963.
- el-Meydânî, Abdurrahman Hasan Habenneke el-Meydânî, *Meâricü't-Tefekkür ve Dekâiku't-Tedebbür Tefsirun Tedebbüriyyün li'l-Kur'an'il-Kerîmi bi Hasebi Tertibi'n-Nuzûli Vifka Menheci Kitâbi*"Kavâidu't-Tedebbürü'l-Emseli li Kitâbillâhi Azze ve Celle, Dâru'l-Kalem, Şam 2000.
- *Kavâidü't-Tedebbürü'l-Emseli li Kitâbillâhi Azze ve Celle*, Dâru'l-Kalem, Şam 2009, 4. Baskı.
- el-Vâlidü'd-Dâiyetü'l-Murabbî eş-Şeyh Hasan Habenneke el-Meydânî Kısasatü Âlimin Mücâhidin Hakîmin Şucân*, Dâru'l-Beşîr, Cidde 2002.
- "Hasan Habenneke el-Meydânî", DîA, XVI. 322.
- Mekkî, Mecdi, "Lemehâtün min Kitâb-ı Meârici't-Tefekkür ve Dekâiku't-Tedebbür li'l-Allâme Abdurrahman Habenneke el-Meydânî", yayımlanmamış makale, 1424 h.
- Öztürk, Yaşar Nuri, *Kur'an-ı Kerim Meâli (İniş Sıralı)*, Yeni Boyut Yayınları, İstanbul 2012.
- Sabrâ, Nâdî Hasan Ali, *"Menhecü Abdurrahman Habenneke el-Meydânî fi't-Tefsir"* Külliyyü't-Dirâsâtü'l-Ulyâ el-Câmiat'ül-Ürdüniyye, basılmamış yüksek lisans tezi, Ürdün 2006.

